

הדף היומי

מדרשית הדף היומי

הבית הרוחני שלך

עלון יומי ללומדי הדף היומי יו"ל ע"י "מדרשית הדף היומי פ"ת"

מסכת ברכות - דף ה

!!! מקום זה מיועד להנצחה !!!

עיונים על הדף

האם עוון ביטול תורה לא מוגדר לעוון?

מבואר בגמ' שאדם שפשפש במעשיו לאחר שקיבל יסורים, ולא מצא סיבה ליסוריו יתלה בביטול תורה, ועמדו גאונים הדורות איך יתכן שלא מצא עוון הרי אם יש בידו עוון ביטול תורה הרי אין לך עוון חמור מזה, שהרי תלמוד תורה כנגד כולם, א"כ מה הכוונה שלא מצא? בקושיה זו עמו וביארו הרבה מבעלי המוסר והמחשבה.

ע"פ לשונו הטהור של רש"י נראה שיש לבאר כך, רש"י (ד"ה פפ"ש) כתב "לא מצא עבירה בידו שבשביה ראוין יסורין הללו לבא", כלומר יש בידו איזה עוון וידע על ביטול תורה שיש בידו, ואף הבין אותו אדם שקיבל את היסורים, שהקב"ה הביא עליו את היסורים מחמת חטאו, אלא היסורים הללו לא מתאימים לעונו, היינו שחושב שאותם יסורים שקיבל הם אינם במידה של חטאו.

וז"ל הנפש החיים (ד, ט) כי מדתו יתברך שפועל אדם ישלם מדה כנגד מדה, שאותו האבר שקלקל פגם בחטאו על זה האבר עצמו מביא עליו יסורין, ותכלית כוונתו יתברך בזה כדי שמתוך יסורין יבין האדם וידע על איזה חטא באו, וישיב אל לבו להיות מודה ועוזב ושב ורפא לו, זה שנאמר 'שאם רואה אדם שיסורין באים עליו יפשפש במעשיו ויבין דרכו מתוך היסורין, ואם פשפש ולא מצא בידו עון אשר חטא באותו אבר ובאותו אופן שיהיו ראוין היסורין הללו דוקא לבא עליו מדה כנגד מדה, יתלה בביטול תורה כי בעון ביטול תורה לא שייך מדה כנגד מדה, כי ביטולה ח"ו הוא נוגע לכל גופו איזה מקום ואיזה אבר שיהיה.

בשם היערות דבש מופרסם, שיש לתלות בעון ביטול תורה באיכות, שהרי מי יודע אם לא היה שייך שיימד יותר בריכוז ויותר עמל, ואף על דרגה זו שאדם יכל להגיע ולא הגיע הרי יש בידו עוון ביטול תורה של אותה מדרגה. וכן כתב באור החיים הק' על התורה (דברים כב, יג בשלתי הפסוק) "אם רואה אדם שיסורין באים עליו וכו', יתלה בביטול תורה, פירוש על מה שבטל התורה, ונדחקו האחרונים בפירוש דבר זה בטענת הלא ביטול עון גדול הוא, ולמה לא תלה בו עד שלא מצא. וייושב הדבר הוא לפי שאין שיעור למה שצריך בעסק התורה, כאומרים (אבות ב, טז) ואין אתה בן חורין להבטל ממנה, והגם שיראה בעיני אדם שעסק, כשיראה יסורין באים עליו באין עון, ידע כי כמו שראוי לו לעשות לא עשה, ועל זה ענושוהו.

למות מצרים - יסורים של אהבה.

מבואר בגמ' שאם אדם לא מצא סיבה לתלות את יסוריו, בידוע שהם יסורים של אהבה. וצריך להשכיל מהם אמת יסורים, האם יסורים זה מתנה? ביאר רש"י (ד"ה יסורין) הקב"ה מייסר את האדם בעוה"ז כדי להרבות זכויותיו, ועדיין צריך להשכיל בדבר.

הקדמונים עסקו באריכות בשורשי הסיבות והטעים שירדו עם ישראל למצרים, ובעצם עניין הגלות וטעמיה. רבו הדעות והשיטות וסובבו פארותיו על כמה וכמה שורשים, נעסוק בנוגע לעניינו. האברבנאל (בראשית טו, א שאלה טו) הביא את שיטת הר"ן ותלמידו רבנו חסדאי בספר "אור ד", שלא הייתה גלות מצרים על חטא כלל, כי אם להכניע לבותם של ישראל כדי שיהיו ראויים לקבלת התורה ושהיה זה מכלל "ייסורים של אהבה". (המהר"ל בגבורות ד' פ"ט, תמה בדבר)

דברי רבנו חסדאי יתבארו על-פי דברי הנביא "כי את אשר יאהב ד' יוכיח" (משלי ג, יב), ביאר רבינו יונה (שם), הקב"ה דואג לבניו, ומרוב אהבתם מוכיחם, ולא מחמת עונש וא לא כפרה שצריכים להזדכך בייסורים, אלא דואג להם על עתידם לעלותם ולרוממם כדי שלא ידבק בהם דבר שאינו רצוי. (ועיין שם אף בביאור הגר"א על הפסוק הנזכר, וכך אף במלבי"ם שיעקר המטרה בייסורים הבאים מחמת אהבה לרוחם את האדם בהמשך דרכו.)

לפי זה מובנים היטב דברי רש"י לפנינו "יסורין של אהבה - הקדוש ברוך הוא מייסרו בעולם הזה בלא שום עון, כדי להרבות שכרו בעולם הבא יותר מכדי זכויותיו", למדנו מדברי רש"י שיש שני עניינים ומטרות לייסורים הבאים על האדם. א. אם עבר אדם על חטא, צריך לכפר על אותו עוון, הרי שמטרת הייסורים - להוכיחו על העבר, ולהביא את האדם לידי תיקון בהמשך דרכו. ב. יש מעלה ב"ייסורים של אהבה", שאינם באים לתקן את העבר - אלא לרומם את האדם, להוסיף בו עוד שלמות שתביא אותו לידי שכר יותר גבוה בעולם הבא. שהרי לפי מנין הזכויות שקיים האדם בעולם הזה, יש לו כנגד זה שכר לעולם הבא, אולם הקב"ה בראבבתו את בניו, מעוניין להוסיף להם שכר נוסף מעבר לזכויות שצובר על פי מעשיהם, אלו הם "ייסורים של אהבה" - על זה אמר הכתוב "את אשר יאהב ד' יוכיח".

המב"ט (בית אלקים פ"ט) ביאר את העניין ברובד נוסף, היות וכלי האדם הם מוגבלים, אמנם מקיים האדם מצווה ומשעבד את ליבו לאביו שבשמים, אולם יש בדברים שנמנע מהם ולא יכול להוציאם מכלי המחשבה אל כלי המציאות, הקב"ה ברוב טובו וחסדו מביא על האדם יסורים, ועל ידי שמקיים את התורה והמצווה מתוך הדחוק והייסורים - מתרומם ומגיע לרמות עליונות בעבודת ד'. זה הכוונה "ייסורים של אהבה" - לרומם את האדם שיקיים את המצוות מתוך דחקות, ועל ידי זה יקבל שכר כפול ומכופל, כפי שאמרנו רבותינו זכרונם לברכה, "טוב לו לאדם דבר אחד בצער ממאה בריח" (אבות דרבי נתן, ג).

אמר רבי, מלבד חיוב ק"ש בערב, מצוה לקרא ק"ש על המיטה. המקור, **ביאר רבי יוסי** "אמרו בלבבכם על משכבכם" כלומר בשעת שכבה אמור מה שנמצא על לבבך. **שנית** ר"ג שתלמיד חכם הרגיל לחזור על לימודו מסתפק בזה ואי"צ לומר ק"ש. **שיטת אבי** שאמנם אי"צ לומר ק"ש אבל צריך לומר לכה"פ פסוק אחד שיש בו בקשת רחמים. **אמר רבי לוי בר חמא בשם ר"ל**, "רגזו ואל תחטאו" כלומר יעורר את יצרו הטוב לגבור על יצר הרע, **ואתנה לך את לחות האבן (עשרת הדברות) והתורה (מקרא), שי מצוה לקרא** יצר הרע, ק"ש שנאמר "על לבבכם", **ואם עדיין לא יצחו**, יקרא ק"ש שנאמר "על לבבכם", **ואם עדיין לא יצחו**, יזכור לו את יום המיתה שנאמר "ודמו סלה".

עוד אמר רבי לוי בר חמא בשם ר"ל, כל התורה קיבל משה רבינו מסיני ונכתב בזמנו וביאור הפסוק "ואתנה לך את לחות האבן (עשרת הדברות) והתורה (מקרא), שי מצוה לקרא בתורה) והמצוה (משה) אשר כתבת" (באימים וכתובים) **לחורמים (גמרא והוראה בטעמי המשנה)**.

מעלות הקורא ק"ש על מיטתו: א. אמר רבי יצחק, כאילו מחזיק חרב שיש בה' כיונים כדי להרוג את המחזיק. **המקור** וביאור הענין **לדברי מר זוטרא או רב אשי**, נאמר "יעלו חסידים בכבוד ויננו על משכבותם" ואח"כ נאמר "רוממות אל ברגונם וחרב פפיות בידם". **ב. מצינו**

אינם יכלים לחזקין, ממה שלמדנו מהתורה מסלקת מהאדם את המחזיקים, המקור "ובני רשף יביהו ענף", **ענף** הכוונה לתורה ממה שנאמר **התענף** ענין בו איננו "היינו מי שסוגר עינו מתורה, שוכחה". **ורשף** הכוונה לחזקין ממה שנאמר "מזי רעב ולחמי רשף וקטב מרי". **מקור** זה למדנו אף שהלומד תורה יסורים בדלים ממנו, היות ורשף מתפרש אף עינו יסורים, ממה שנאמר "מזי רעב ולחמי רשף", **ומסקנת הגמ'** שיעקר היחידוש ללמד על אדם שיכול לעסוק בתורה ואינו עוסק - הקב"ה מביא עליו יסורים מכוונים, **ממה שנאמר**

"נאלמתי זומיה החשייתי מטוב וכאבי נעכר", **היינו** ששתק מתורה שנקראת **טוב'** ממה שנאמר "כי לקח טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו", ובאו עליו יסורים מכוונים. (לא שייך לומר שהפסוק בא לומר כפשוטו שלומד תורה יסורים בדלים ממנו, שע"ז יש פסוק מפורש "אם שמעו תשמע וכו' כל המחלה וכו'")

אמר רבי זירא או רבי חנינא בר פפא, הקב"ה נתן את התורה לעם ישראל, ושםח בזה שנאמר "כי חלקך טוב נתתי לכם תורתי אל תעזובו", **וזה שלא כמידת בשר ודם** שמוכר חפץ לחברו, המוכר עצוב (מכר לצורך מזונן) והלוקח שמח.

אמר רבא, אם באים על אדם יסורים, **יפשפש** במעשיו שנאמר "נחפשה דרכנו" אם לא מצא סיבה, **יתלה** בביטול תורה שנאמר "אשרי הגבר אשר יתסרנו יה ומתורתך תלמדנו". **ואם לא מצא בידו עון ביטול תורה**, הרי הם יסורים של אהבה שנאמר "כי את אשר יאהב ד' יוכיח".

אמר רבא בשם רב סחורה **בשם רב הונא**, ממה שנאמר "וד' חפץ דכאו החלי" למדנו שאדם שהקב"ה חפץ בו מביא עליו יסורים, כדי להרבות שכרו **אם יקבלם באהבה** ממה שהשוה הכתוב לקרבן אשם' "אם תשים אשם נפשו" כקרבן אשם הקרב לדעתו של המקריב, כך יסורים של אהבה לרצונו. **ואם יקבלם באהבה שכרו הרבה**, א. יאריך ימים. ב. תלמודו מתקיים. ג. התורה תצליח בידו.

נחלקו רבי יעקב בר אידי ורבי אחא בר חנינא בהגדרת "יסורים של אהבה", **למ"ד** הם יסורים שאין בהם ביטול תורה, שנאמר "אשרי הגבר אשר יתסרנו יה ומתורתך תלמדנו". **ולמ"ד** שאין בהם ביטול תפילה "אשר לא הסיר תפילתי וחסדו מאת". **אמר רבי אבא בנו של רבי חייא בר אבא בשם רבי חייא בר אבא שאמר בשם ר"ה**, שאף שיש בהם ביטול תורה או תפילה הם יסורים של אהבה שהרי נאמר "כי את אשר יאהב ד' יוכיח", ומה שנאמר

תלמדנו יתפרש בלשון לימוד מהתורה בדרך ק"א שיש יסורים של אהבה שמכפרים, **והלימוד** מראשי איברים שעבד כענין יוצא לחרות ק"ו ליסורים שמשפיעים על כך גופו של אדם שמתחרר מעוונותיו. **וכענין זה אמר ר"ל** שנאמר לשון "ברית מלח" בקרבנות, ונאמר "ברית" ביחס ליסורים, ללמד כדרך המלח בבשר כך יסורים באדם.

אמר רשב"י ג' מתנות נקנים בייסורים: **א. תורה**, "תסרנו יה ומתורתך תלמדנו". **ב. ארץ ישראל**, מסיתות פסוקים "כאשר ייסר" אל הארץ הטובה. **ג. העולם הבא**, "ודרך חיים ותוכחות מוסר".

דרש אחד מן החכמים לפני ר"ה, **עסק בתורה, נמ"ח וקבר את בנו**, נמחלו עונותיו. **ביאר ר"ה** מקור "נמ"ח" **דרש צדקה וחסד** ("תורה" אמרת קנה ואל תמכר) יכופר עוון. **לכני קובר בנו** אמר ההוא סבא בשם רשב"י ש"לומדים גו"ש" עוון" מכפרת חסד ותורה לקבורת בניו.

אמר ר"ה נעמים, יסורים מחמת **הבנים** אינם יסורים של אהבה, ומסיקה גמ' א. נעמים באים לכפרה אבל אינם של אהבה. ב. בארץ ישראל שיש שילוח מחנות [ז] אין זה של אהבה. ג. בפרהסיא אינם של אהבה. יסורים מחמת **בניו** שאינם של אהבה, מסקנת גמ' רק באופן שלא היו לו כלל.

מעשה האמוראים הקדושים בענין יסורים: א. ר"ה העמיד את רבי חייא בר אבא מחוליו לאחר ששאלו אם שמח בייסורים, וענה לו לא הם ולא שכרם. **ב.** ר"ה נקק שרבי חנינא יעמידו מחוליו משום שאין חבוש מתיר עצמו מבית האסורים. **ג.** נכנס ר"ה לבקר את ר"א שחלה וישב בבית אפל, גילה ר"ה את דורו והואר הבית, וראה את ר"א בוכה ואמר לו שבוכה על יופיו של יסורין שעתיד לבלות בעפר, ובכו שניהם, ותוך כדי אמר ר"א כלפי היסורים שלא הם ולא שכרם, והעמיד ר"ה. **ד.** 400 חביות יין החמיצו לרב הונא, **נכנסו אליו החכמים** ואמרו לו שהקב"ה א חטוד שלא עושה דין ושיפשפש במעשיו, אמר להם שלא מצא, ואם חטודו שמע עליו משהו שיאמר. **אמר לו** שלא נתן לארץ חלקו בזמורות הגפן, אמר להם והרי הוא נוגב הרבה יותר. אמרו לו אף אתה טועם בזה טעם גביה, קיבל על עצמו לתת לארץ, **וי"א** שנעשה החומץ בחזרה ליון, **א** שהתייקר מחיר החומץ ועמד על מחיר יין.

הארת
[1] תוס' ד"ה הא התפללו שר"ה דבר על דבריו שלא נוהג בימיו שאין שילוח מחנות. וביאו שיש מבארים שהנידו ביחס לטומאה.